

ΡΑΨΩΔΙΑ ω: ΣΤΙΧΟΙ 1 – 264: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ο Ερμής οδηγούσε τις ψυχές των μνηστήρων στον Άδη, την ώρα που ο **Αγαμέμνωνας** συνομιλούσε με τον **Αχιλλέα** και τον καλοτύχιζε για τον ένδοξο θάνατό του σε αντίθεση με το άγριο δικό του τέλος. Ανάμεσα στους μνηστήρες ο Αγαμέμνωνας διέκρινε τον γνωστό του **Αμφιμέδοντα**. Τον ρώτησε πώς πέθαναν όλοι μαζί τόσο σπουδαίοι άντρες, και εκείνος διηγήθηκε τα καθέκαστα από τον δόλο της Πηνελόπης με το υφαντό μέχρι τον αγώνα τόξου και τον θάνατό τους, χωρίς να αρνείται τις ευθύνες τους. Παραπονέθηκε μόνο που τα σώματά τους έμεναν ακόμη άταφα. Ο Αγαμέμνωνας δεν τους συμπόνεσε για τη συμφορά τους, καλοτύχισε μόνο τον Οδυσσέα για την ανεκτίμητη γυναίκα του, που θα γίνει τραγούδι αθάνατο, σε αντίθεση με την Κλυταιμνήστρα, που θα γίνει τραγούδι μισητό.

Ο Οδυσσέας, στο μεταξύ, μαζί με τον Τηλέμαχο και τους δύο βοσκούς, πήγε στο αγρόκτημα. Έστειλε τους άλλους στην αγροικία, ενώ εκείνος αναζήτησε τον πατέρα του στο περιβόλι, όπου δούλευε με όψη και αμφίεση δούλου.

ΡΑΨΩΔΙΑ ω: ΣΤΙΧΟΙ 265 – 377: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. «Η πλαστή ιστορία και το ερώτημα του Οδυσσέα προς τον Λαέρτη» (265-295)
2. «Η απάντηση του Λαέρτη και το ερώτημά του προς τον Οδυσσέα» (301-322)
3. «Η πλαστή απάντηση του Οδυσσέα και η απελπισμένη αντίδραση του Λαέρτη» (325-339)
4. «Η συγκίνηση του Οδυσσέα και η αποκάλυψη της ταυτότητάς του» (340-349)
5. «Η επιτυχής δοκιμασία του Οδυσσέα από τον Λαέρτη» (350-366)
6. «Η συγκίνηση πατέρα και γιου και ο ευχαριστήριο λόγος του Λαέρτη προς τον Δία» (367-377)

ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΤΑ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Στην **1^η ενότητα** παρατηρούμε την εικόνα που παρουσιάζει ο Λαέρτης. Ο γέροντας είναι φανερά καταπονημένος από τα γηρατειά, βρόμικος, απεριποίητος και κακοντυμένος. Ο Οδυσσέας προσποιείται ότι τον περνά για κάποιον δούλο, ζητεί να μάθει πού είναι ο αφέντης του και αναρωτιέται, ως ξένος, αν είναι πράγματι η Ιθάκη το νησί στο οποίο βρίσκεται. Υποστηρίζει μάλιστα ότι φιλοξένησε κάποτε έναν άντρα που υποστήριζε ότι είναι γιος κάποιου Λαέρτη.

Στη **2^η ενότητα** ο Λαέρτης απαντά συγκινημένος ότι ο ξένος είναι όντως στην Ιθάκη, που την εξουσιάζουν πλέον άνθρωποι παράνομοι και αλαζόνες. Με παράπονο δηλώνει στον συνομιλητή του ότι αν ζούσε ο γιος του, ο Οδυσσέας, θα ανταπέδιδε πλουσιοπάροχα τη φιλοξενία. Ο γέροντας δεν παραλείπει να κάνει κάποιες ερωτήσεις στον ξένο: πόσα χρόνια πέρασαν από τότε που φιλοξένησε το παιδί του, ποιο είναι το όνομά του, από πού κατάγεται και σε ποιο μέρος αγκυροβόλησε το καράβι του.

Στην **3^η ενότητα** ο Οδυσσέας διηγείται μια πλαστή ιστορία. Κατάγεται τάχα από τον **Αλύβαντα** (πιθανότατα πόλη της σημερινής Σικελίας), πατέρας του είναι ο βασιλιάς **Αφείδας** και ο ίδιος ονομάζεται **Επήριτος**. Το καράβι του παρασύρθηκε από τους ανέμους και έχει αγκυροβολήσει σε έναν απόμερο γιαλό. Έχουν περάσει πέντε περίπου χρόνια από τότε που φιλοξένησε τον Οδυσσέα και τον ξεπροβόδισε από την πόλη του με την ελπίδα και την αισιοδοξία ότι θα τον ξανασυναντήσει. Η αφήγηση του ξένου προκαλεί στον Λαέρτη ένα έντονο συναισθηματικό ξέσπασμα. Γεμάτος πόνο και σπαραγμό ο γέροντας γεμίζει τα χέρια του με στάχτες, που τις σκορπίζει στο πρόσωπό του θρηνώντας για τον γιο του, τον οποίο θεωρεί πια νεκρό.

Στην **4^η ενότητα** η συγκίνηση πλημμυρίζει την καρδιά του Οδυσσέα, που πέφτει στην αγκαλιά του πατέρα του και του αποκαλύπτει την ταυτότητα του. Συγχρόνως του ανακοινώνει ότι έχει ήδη σκοτώσει τους μνηστήρες και έχει πάρει την εκδίκησή του για όσα έγιναν όλα αυτά τα χρόνια. Ο χρόνος όμως πιέζει και πρέπει να ετοιμαστεί ξανά για δράση.

Στην **5^η ενότητα**, όπως συμβαίνει συνήθως στους αναγνωρισμούς, ο Λαέρτης δυσπιστεί και ζητεί αποδεικτικά σημάδια. Ο Οδυσσέας δείχνει πρώτα την πληγή από τον αγριόχοιρο, την ίδια που είχε αναγνωρίσει και η Ευρύκλεια. Μετά δείχνει μέσα στο περιβόλι ένα ένα τα δέντρα και τα αμπέλια που του είχε χαρίσει ο πατέρας του πριν πολλά χρόνια. Αυτή είναι μια λεπτομέρεια που μόνο οι δυο τους τη γνώριζαν.

Στην **6^η ενότητα** ο Λαέρτης αναγνωρίζει επιτέλους τον γιο του και πέφτει λιπόθυμος από τη συγκίνηση στην αγκαλιά του. Όταν συνέρχεται ο γέροντας, ευχαριστεί τον Δία και τους θεούς για την τιμωρία των μνηστήρων. Ανησυχεί όμως για το ενδεχόμενο γενικευμένης εξέγερσης του λαού με την υποκίνηση των συγγενών τους.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Η ΤΥΠΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

Όπως και στις περιπτώσεις της αναγνώρισης του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο και την Πηνελόπη, έτσι κι εδώ, εφαρμόζεται η τυπική διαδικασία που έχει τα εξής στάδια :

- **ΑΠΟΥΣΙΑ:** Η πολυετής απουσία του Οδυσσέα καθιστά δύσκολη την άμεση αναγνώριση.
- **ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΙ:** Στη σκηνή έχουν μείνει μόνοι τους ο Οδυσσέας και ο Λαέρτης, αφού ο Τηλέμαχος και οι δύο βοσκοί έχουν κατευθυνθεί στην αγροικία.
- **ΑΠΟΚΡΥΨΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ:** Έχουμε συγκάλυψη του Οδυσσέα, καθώς εξιστορεί μια πλαστή ιστορία για την ταυτότητά του (στίχοι 326 – 336).
- **ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ:** Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την πραγματική του ταυτότητα στους στίχους 344 – 346.
- **ΔΥΣΠΙΣΤΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ:** Ο Λαέρτης εμφανίζεται δύσπιστος μπροστά στην αλήθεια που του ανακοινώνεται και ζητεί σημάδια που την αποδεικνύουν (στίχοι 351 – 352)

- **ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ:** Ο Οδυσσέας ανταποκρίνεται και αναφέρει το τραύμα του από τον αγριόχοιρο και τα δέντρα που του είχε χαρίσει κάποτε ο πατέρας του (στίχοι 354 – 366).
- **ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ:** Ο Λαέρτης πέφτει στην αγκαλιά του γιου του και η συγκίνηση τον κάνει να λιποθυμήσει (στίχοι 367 – 370).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Στην αρχή της συνομιλίας με τον Λαέρτη είναι πολύ **ψύχραιμος**. Δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του, γιατί θέλει να δοκιμάσει την αγάπη και την αφοσίωση του πατέρα του. Διηγείται μια πλαστή ιστορία, όπως είχε κάνει κι άλλες φορές στο παρελθόν, φανερώνοντας την **ευστροφία** του και την **πονηριά** του. Όταν ο Λαέρτης ξεσπά σε θρήνο, δεν μπορεί να συγκρατηθεί και αποκαλύπτεται στον πατέρα του, δείχνοντας **αγάπη** και **τρυφερότητα**.

Λαέρτης: **Εργάζεται σκληρά** στο περιβόλι, παρά την ηλικία του. Είναι **πικραμένος** από την απώλεια του γιου του και την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Αποτελεί πρότυπο πατέρα, ο οποίος **αγαπά βαθιά τον γιο του**, λυπάται για την κακή του μοίρα κι όταν ο Οδυσσέας του αποκαλύπτεται, δεν κρύβει τη **συγκίνηση** και την **τρυφερότητά** του. Τέλος είναι **ευσεβής**, μιας και ευχαριστεί τον Δία, αλλά και **προνοητικός** μιας και σκέφτεται τον κίνδυνο από τις πιθανές αντιδράσεις των συγγενών των μνηστήρων.

Η ΕΠΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ ΩΣ ΒΑΣΙΚΗ ΟΜΗΡΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΣΤΗ ΣΚΗΝΗ

Στη συνομιλία Οδυσσέα-Λαέρτη υπάρχει επική ειρωνεία, μιας και ο πρώτος παρουσιάζεται στον πατέρα του ως φίλος του γιου του, προσποιείται ότι δε γνωρίζει τίποτα για τη ζωή του γέροντα (στ. 365-372) και προβάλλει μια ψεύτικη ιστορία για την ταυτότητά του (στ. 325-336). Ο Λαέρτης λοιπόν παρουσιάζεται να μη γνωρίζει ούτε ότι μπροστά του έχει τον Οδυσσέα ούτε ότι οι μνηστήρες σκοτώθηκαν. Η επική ειρωνεία δημιουργεί ένταση και μεγαλώνει την αγωνία του ακροατή-αναγνώστη.

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ : Η φιλοξενία, όπως έχουμε δει και σε πολλά άλλα σημεία του έπους, αποτελούσε βασικό θεσμό της ομηρικής εποχής. Ο ξενιστής (δηλαδή, αυτός που φιλοξενεί) οφείλει να καλοδεχτεί τον ξένο, να του προσφέρει όσα αγαθά διαθέτει, καθώς και στέγη για όσο χρειαστεί και να του χαρίσει δώρα, για να επισφραγίσει τη φιλία τους (στ. 293-295).

ΑΥΤΟΔΙΚΙΑ : Ο Λαέρτης στον ευχαριστήριο λόγο του προς τον Δία, φοβάται την αντεκδίκηση των συγγενών των μνηστήρων (στ. 375-377). Στην ομηρική εποχή ίσχυε ο άγραφος νόμος της αυτοδικίας. Δεν υπήρχε οργανωμένο σύστημα δικαιοσύνης, ούτε γραπτό δίκαιο, με αποτέλεσμα το θύμα ή οι συγγενείς του να φροντίζουν οι ίδιοι να παίρνουν εκδίκηση για την αδικία που έχουν υποστεί.

ΤΥΠΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΚΑΙ ΤΥΠΙΚΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

Αξίζει να παρατηρήσουμε κάποια τυπικά επίθετα και φράσεις που αξιοποιούσαν οι αοιδοί προκειμένου να διευκολύνονται στην απομνημόνευση χιλιάδων στίχων:

- στην πατρική μου γη (288) : τυπικό επίθετο
- Στον Οδυσσέα απάντησε ο πατέρας του με βουρκωμένα μάτια (301) : τυπική έκφραση
- τον δύσμοιρό μου γιο (311) : τυπικό επίθετο
- Στα λόγια του αποκρίθηκε ο Οδυσσέας πολύγνωμος (325) : τυπική έκφραση
- ανόσια έργα (349) : τυπικό επίθετο
- πήρε τον λόγο πάλι ο Λαέρτης πάλι, φώναξε (350) : τυπική έκφραση
- Ο Οδυσσέας πολύγνωμος αμέσως αποκρίθηκε (353) : τυπική έκφραση
- σημάδια απαραγνώριστα (368) : τυπικό επίθετο
- βασανισμένος Οδυσσέας και θεός (370) : τυπικά επίθετα

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΤΙΧΩΝ 501 – 580

Μετά την αναγνώριση ο Οδυσσέας και ο Λαέρτης πήγαν κι αυτοί στην αγροικία, όπου η γερόντισσα που φρόντιζε τον Λαέρτη τον έλουσε και τον έντυσε με ρούχα καθαρά. Έφτασε σε λίγο και ο σύζυγος της γερόντισσας, ο Δολίος, με τους έξι γιους τους και καλωσόρισαν τον Οδυσσέα. Μαθεύτηκε, εν τω μεταξύ, το φονικό, και οι συγγενείς των μνηστήρων τούς θρήνησαν και τους κήδεψαν. Συγκεντρώθηκαν έπειτα στην αγορά, όπου πήρε τον λόγο ο πατέρας του Αντίνοου, ο **Ευπείθης**. Κατηγόρησε τον Οδυσσέα για την καταστροφή του στρατού και του στόλου και για τον θάνατο των παιδιών τους και κάλεσε τους πολίτες να πάρουν εκδίκηση, με τίμημα ακόμη και τη ζωή τους, για να μη μείνει πάνω τους η ντροπή. Ο **Μέδοντας** όμως, ως αυτόπτης μάρτυρας, τους βεβαίωσε ότι ο Οδυσσέας είχε θεό συμπαραστάτη, ο δε μάντης **Αλιθέρης** τούς θύμιζε τις δικές τους ευθύνες και πρότεινε να μην επιτεθούν. Οι περισσότεροι τον άκουσαν, αρκετοί όμως πήραν το μέρος του Ευπείθη και ετοιμάστηκαν για επίθεση.

Την ίδια ώρα στον Όλυμπο, η Αθηνά έθεσε το πρόβλημα της σύγκρουσης των Ιθακησίων με τον Οδυσσέα κι ο Δίας την εξουσιοδότησε να κατεβεί στην Ιθάκη και να συμφιλιώσει τους αντιπάλους επικυρώνοντας τη βασιλεία του Οδυσσέα. Έτσι, η σύγκρουση, που είχε ήδη αρχίσει, σταμάτησε και η Αθηνά επέβαλε ειρήνη υποχρεώνοντας τις αντίπαλες ομάδες να δώσουν όρκους φιλίας με τον Οδυσσέα για πάντα βασιλιά.